

A Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár egyik gyöngyszeme

Bonaparte Napóleon levele Herzan Ferenc püspökhöz

Tóth Ferenc

A mint ismeretes, a szombathelyi püspökséget 1777-ben alapították. Létrejött az azon egyházi reformintézkedések egyike volt, melyeket Magyarország királynéja, Mária Terézia hozott, és négy új egyházmegyével (a besztercebányai, a rosznyói, a székesfehérvári és a szombathelyi) gazdagította a Magyar Katolikus Egyház szervezetét. Egyházi és politikai szerepén kívül az új püspökség megtermékenyítőleg hatott a helyi szellemi életre is, amelynek legfontosabb központjává az újonnan alapított szeminárium és a hozzá tartozó Egyházmegyei Könyvtár vált. A könyvtár legfigyelemreméltóbb gyűjteménye szintén ekkor keletkezett. A második szombathelyi püspök, Harrasi Herzan (eredetileg Hrzan, illetve Hersan) Ferenc bíboros páratlan magánkönyvtáráról van szó, amelyet a főpásztor halála után a püspökség örökölt.

Herzan Ferenc (1735–1804)

A Hrzan család egyike azon csehországi eredetű nemes familiáknak, amelyek a Habsburg-ház leghűségesebb támaszainak számítottak az újkorban. A család társadalmi felemelkedése a 17. században volt a legfigyelemreméltóbb: 1623-ban a német-római birodalmi nemesség soraiba emelkedtek, 1666-ban pedig Hans Adam Hersan von Harras császári kamarás, helytartó és fővadászmester elnyerte a birodalmi grófi címet is. Herzan Ferenc, a későbbi szombathelyi püspök 1735. április 5-én született Prágában. Prágai tanulmányait követően 1753-ban felvételt nyert a római Collegium Germanicum-Hungaricumba, ahol kiemelkedő eredményeket ért el. A fiatal Herzan itt ismerkedett meg például Szily Jánossal is, akivel a későbbiek során is szoros, baráti kapcsolatot tartott fenn. Papi hivatását a breszlai egyházmegyében Philipp Gotthard von Schaffgotsch püspök közvetlen környezetében kezdte. 1769-ben Rómába került, ahol a leg-

főbb római törvényszéknek, a Rotának lett a birodalmi ügyhallgatója (Auditor Rotae). Kiemelkedő jogászai tevékenységének köszönhetően Mária Terézia 1775-ben kinevezi udvari ügyvivővé, s e minőségében részt vett a Szombathelyi Egyházmegye felállításának munkálataiban. 1779. július 12-én VI. Pius pápa bíboros-áldozárrá avatta Herzan Ferenc grófot. Munkája oly mértékben nyerte el a császárné megaláztatását, hogy Mária Terézia egyik utolsó kegyeként 1780-ban elnyerte a császári-királyi udvar teljhatalmú miniszteri megbízását és a becses „Protector Germaniae” címet. II. József reformjai és VI. Pius ellenkezése igen kényes helyzetbe hozták Herzant. Egyszerre kellett az uralkodóját teljes mértékben képviselő diplomata és a pápa iránt lojális katolikus főpap hivatását ellátnia. Két hatalom között gyakran kellett a nem túl hálás közvetítő szerepét játszania, különösen 1782-ben Bécsben, majd 1783–84 telén Rómában. Herzan diplomáciai sikerét jellemzi, hogy a II. Józsefet követő két uralkodó is igényt tartott római nagyköveti szolgálataira. Az Örök Várost csak a francia forradalmi fegyverek fenyegetésére hagyta el 1796-ban, amikor vagyonának és jövedelmeinek jó részét maga után hagyva Grazba menekült. Géfin Gyula monográfiája szerint 1797-ben Szombathelyre menekült tovább, ahol egykori iskola-társa, felsőszopori Szily János püspök vendégszeretetét élvezte. Utolsó diplomáciai megbízása az 1799–1800-as velencei konklávé volt, ahol egy Ausztriához lojális pápa megválasztását kellett elősegítenie. Így az 1800. március 14-én megválasztott új pápa, a VII. Pius néven ismert Chiaramonti bíboros Velencében szentelte szombathelyi püspökké Harrasi Herzan Ferencet.

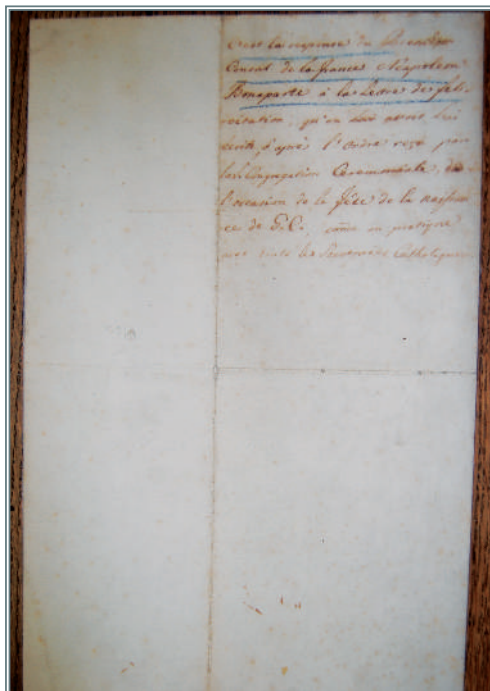
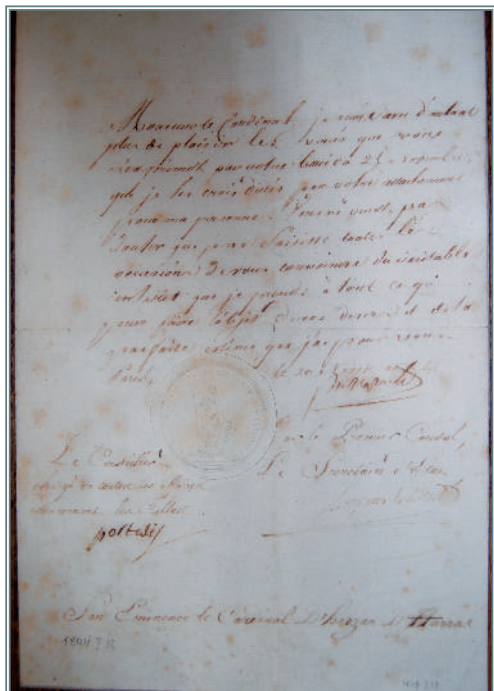
A szombathelyi püspöki széket meglehetősen megromlott egészségi állapotban foglalta el. Életének utolsó négy esztendején át viselte a püspöki címet és jelentős mértékben hozzájárult a szemináriumi szigor megerősítéséhez és az idegen nyelvek oktatásának fejlesztéséhez. Herzan életének végét alapvetően meghatározta a politikai helyzet megváltozása, másrészt pedig a bíboros súlyos betegsége, amelynek következtében hosszú szenvedések után 1804. június 2-án hunyt el Bécsben. Halála után a könyvtára Szombathelyen maradt, a levelezését és fontosabb iratait pedig a bécsi császári levéltárban helyezték el. Ez utóbbi kéziratgyűjtemény egyik érdekes dokumentuma viszont – eddig ismeretlen

Bonaparte Napóleon (1769–1821)

okok miatt – Szombathelyen maradt. Ez nem más mint Napóleon egy hozzá írt levele, amelyet itt szeretnék röviden bemutatni.

A levél az Egyházmegyei Könyvtár különgyűjteményében, a Herzan-könyvtárban található kiállításon folyamatosan megtekinthető. A könnyebbség kedvéért magyarra fordítottam és a cikkemhez mellékelve az érdeklődő olvasók számára is elérhetővé tettem. A levél szövege valószínűleg csalódást okoz azok számára, akik a híres francia államférfi nagyívű gondolatait szerették volna megismerni belőle. Valójában egy olyan udvarias fordulatokat tartalmazó hivatalos levélről van szó, amelyből több tucatnyit lehet találni a Herzan Bécsben őrzött leveleit tartalmazó kartonokban. Az udvarias levél valójában az előző év végi (karácsonyi) jókívánságokra megfogalmazott válasz. Herzan diplomataként és kardinálisként szinte az összes katolikus uralkodóval folytatott hasonló levelezést. A VII. Pius pápával kötött konkordátum (1802) értelmében Napóleonnak, mint első konzulnak is kijárt a hivatalos év végi kardinálsi üdvözlés, amely egyben a forradalom utáni Franciaország konszolidációját és egyházi elismerését is jelenthette. A dokumentum érdekessége ezen kívül még abban rejlik, hogy az első konzul mellett két érdekes sorsú francia politikus is ellenjegyezte a levelet. Az egyikük Hugues-Bernard Maret (1763–1839) külügyi államtitkár neve ismerősen csenghet a magyar kapcsolata miatt. Ő egyébként Batsányi János magyar költő egykori kufsteini rabtársa volt, aki később a bassanoi hercegi címet viselte. Ez az egykori forradalmár politikus a császárság idején a francia államgépezet egyik kulcsfigurája és Napóleon legodaadóbb híve volt. Ő pártfogolta Batsányit franciaországi emigrációja során. Később a császár bukása után, a restauráció korszakában is jelentős politikai szerepet játszott. A másik aláírás Jean-Étienne-Marie Portalis (1746–1807) kezétől származik. Ő – ellentétben Maret-val – az ancien régime régivágású jogtudósa volt, aki első műveiben még Rousseau munkáit bírálta. A forradalom idején királypárti nézetei miatt börtönbe is került, ahonnan csak Robespierre bukása után szabadult. Élete alkonyán Napóleon megbízta, hogy vegyen részt a polgári törvénykönyv (Code Napóleon) megalkotásában, amely egyébként mai napig is francia polgári törvénykezés alapját képezi. 1801-ben lett vallásügyi államtanácsos (1804-től miniszter), és ebben a minőségében írhatta alá e levelet. Négy különböző sors találkozását figyelhetjük meg e kis papírdarabon. Napóleon szinte hatalma csúcsán, nem sokkal a császárrá koronázása előtt diktálta a levelet a hajdani diplomatának és neves kardinálisnak, aki néhány hónappal később öröklétre szenderült. Maret és Portalis kézjegye szintén e nagy változások korának két eltérő irányú életpálya kereszteződésére hívhatják fel a figyelmet. E megsárgult papírlapot nézegetve a mai kor embere is elgondolkozhat azon, hogy több mint kétszáz év távlatából milyen üzenetet hordozhat számára? Napóleon és kormányzata alaposan felforgatta a korabeli Európát, de a számos háború után a legmaradandóbbat mégis a háttérben dolgozó tudósai hozták létre. Herzan püspök nagyívű pályájából szintén a tudomány bizonyult a legmaradandóbbnak. Gazdag könyvtára híven tükrözi a hajdani széles látókörű főpap szellemi fejlődésének különféle szakaszait és érdeklődési köreit, amellyel a Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár már kétszáz évvel ezelőtt egy európai színvonalú tudásközponttá válhatott.

Napóleon levele Herzannak
Forrás: Herzan-könyvtár

* * *

Herzannak küldött levele (1804. január 12.)

Kardinális Úr,

Oly nagy örömmel vettem a november 25-i levelében kifejezett jókívánságait, mivel úgy gondoltam, hogy személyem iránt való ragaszkodásból fakad. Kérem, ne kételkedjen abban, hogy meg fogom ragadni az alkalmat, hogy biztosítsam Önt arról, hogy minden kívánságát mindenkor a legőszintébb bizalommal kezelem és a legnagyobb tisztelettel vagyok Ön iránt.

Párizs, dátum (le 20 Nivose, an 10)

aláírás

(Bonaparte)

A vallásügyi tanácsos aláírása (Portalis)

Az első konzul által,

az államtitkár aláírása (Hugues Maret)

Őeminenciája, Harrasi Herzan Kardinális